

การศึกษาวัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างใบเสมาหิน
กับวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชัยภูมิ
**A Study of Cultural Relation between Sema Stones and
Buddhist Community Lifestyle in Chaiyaphum**

พระครูปลัดพระพันธ์ ธมฺมวฑฺฒโน (ตรีศรี)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phrakhrupalad Peerapant Dhammavuddho (Trisi)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen Campus, Thailand

E-mail: p.pant@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษากำเนิดและ พัฒนาการ วัฒนธรรมใบเสมาหินในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชัยภูมิ 3) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างใบเสมาหินกับวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างจากประชากรกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ใช้ในการศึกษา และนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ใบเสมาหินสร้างขึ้นจากบทบัญญัติทางพระพุทธศาสนา ในพระวินัยเรื่องของการนำแผ่นหินเป็นนิมิต ได้รับอิทธิพลรูปทรงจากศิลปะในสมัยศิลปะ- เสนะของอินเดีย ผสมผสานกับแนวคิดการปักแท่งหินสลักรูปเสมาธรรมจักรในสมัย พระเจ้าอโศกมหาราช โดยนำเรื่องราวทางพระพุทธศาสนามาสร้างสรรค์และนำเสนอ เป็นภาพแกะสลักบุคคลผสมผสานกับการคิดค้นลวดลายต่างๆ พัฒนารูปทรงใบเสมาหิน จนเป็นเอกลักษณ์ เริ่มต้นขึ้นในอาณาจักรทวารวดี สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ เรื่อยมา มีการผสมผสานปรับปรุงกันเรื่อยมาทั้งในวัฒนธรรมมอญและวัฒนธรรมขอม

* วันที่รับบทความ: 28 พฤศจิกายน 2561; วันแก้ไขบทความ 19 มิถุนายน 2562; วันตอบรับบทความ: 21 มิถุนายน 2562
Received: November 28, 2018; Revised: June 19, 2019; Accepted: June 21, 2019

กลายเป็นหลักฐานที่บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม การแต่งกาย ภาษา วรรณกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทของชุมชน
วิถีชีวิตของชาวชัยภูมิ เป็นชุมชนเกษตรกรรมและการล่าสัตว์ ดำรงชีวิตอยู่อย่าง
สงบสุข เรียบง่าย คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อเรื่องผี
มีวัฒนธรรมที่การผสมผสานกับหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่มาพร้อมกับวัฒนธรรม
อินเดีย วัฒนธรรมทวารวดีภาคกลาง วัฒนธรรมขอมพระนคร และวัฒนธรรมลาวรวมเข้ากับ
ประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นทำให้เกิดพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ คือ การรำผีฟ้า
การแห่นาค บุญกระฐูป พิธีสงฆ์น้ำพระธาตุ สงฆ์น้ำใบเสมาคิน พิธีแห่น้ำกาบแก้วบัวไขมาลัย
กิ่งมิ่งเมืองกาหลง โฮมบุญฮุดสงองค์พระศรีศิลาแลง (พระใหญ่ทวารวดี) รวมถึงงานฉลอง
อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล บุญเดือนหกหนองปลาเฒ่า ซึ่งในปัจจุบันก็ยังยึดถือปฏิบัติกันทุกปี
ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับใบเสมาคินในจังหวัดชัยภูมิ มีความเกี่ยวข้องกับ
วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา ศิลปกรรม ประเพณี พิธีกรรม ภาษา
ตัวอักษร วรรณกรรม และการแต่งกาย เป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดในระดับของเครือญาติ
และมีอิทธิพลระหว่างกัน ทำให้ประชาชนในชุมชนปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ได้จากการค้นคว้า
องค์ความรู้จากใบเสมาคินเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตภายใต้ความเชื่อในวัฒนธรรมอย่าง
เดียวกัน

คำสำคัญ: วัฒนธรรมสัมพันธ์; ใบเสมาคิน; วิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธ; จังหวัดชัยภูมิ

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the origin and development of the culture of Sema stones in Buddhism; 2) to study the lifestyle in Buddhist community in Chaiyaphum province; 3) to study the cultural relation between the Sema stones and the community lifestyle of Buddhists in Chaiyaphum province. This qualitative research was conducted by collecting the data by means of the participatory observation and the structured in-depth interview of the samples within the studied area before the obtained data were presented by the descriptive analysis.

The research results revealed that the Sema stones were created from the Buddhist provisions in the discipline (vinaya) of using the stone sheet as the boundary markers of the Uposatha. It is influenced by the art from the Pala-Sen periods of India, combined with the concept of embroidery of the stone carved in the shape of Sema Dharma Wheel in the reign of Ashoka the

Great by bringing the stories in Buddhism to be created and presented as a carving picture combined with the invention of various patterns. Then, it was developed as a unique stone leaf shape in Dvaravati, Sukhothai, Ayutthaya and Rattanakosin kingdoms. There is also a combination of improvement in both Mon culture and Khmer culture and it eventually becomes evidence that recorded the history, art, dress, language, literature, traditions and civilization of Theravada Buddhism in the community.

Lifestyle of Chaiyaphum people has been seen as a farming and hunting community with peace and simplicity. Most people in the community respect Buddhism and believe in ghosts. There is a culture that blends with the Buddhist practices that come with Indian culture, Dvaravati culture in a central region, Khmer culture in the capital city and Lao culture combined with the local traditional ritual traditions, resulting in rituals and traditions, namely Phee Fa Dance, Hea-nak, Krathup Ceremony, Relics Bathing Ceremony, Stupa Bathing Ceremony, Sema Stone Bathing Ceremony, HeaKapkeawBuakhaimalai King Muaeng Kalong Ceremony, PrayaiDvaravati Bathing Ceremony, Celebration of ChophoPhaya Lea, Boon DuenHokNongPlathoa. These ceremonies have been practiced until today.

The relationship between the community life and Sema stones in Chaiyaphum province is related to Buddhist culture, beliefs, faith, arts, traditions, rituals, languages, letters, literature and dress. It is a close relationship at the level of kinship and mutual influences, causing the people in the community to change the culture which is derived from the research of knowledge from the Sema stone to use in living under the belief in the same culture.

Keywords: Cultural Relation; SemaStones; Buddhist Community Lifestyle; Chaiyaphum

บทนำ

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานได้มีการค้นพบแหล่งโบราณคดีจำนวนไม่น้อยที่มีรูปแบบทางวัฒนธรรมทวารวดีที่เป็นกลุ่มชาวมอญทวารวดีลูกผสมพูนัน (กัมพูชา) ภาษาสามัญนิยมเรียกกลุ่มนี้ว่า ทวารวดีอีสาน จะมีรูปแบบที่มีความประณีตสวยงาม และมีเอกลักษณ์ของงานศิลปะพื้นถิ่นเป็นของตนเอง (Somkiet Lophetcharattana, 2013 : 107, 125) มีสัมพันธ์อยู่กับคติความเชื่อ ซึ่งยึดพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลัก (Thida Saraya, 1989 : 44) โดยได้รับรูปแบบพุทธศิลป์สกุลช่างมอญที่ผสมกันระหว่างพุทธศิลป์อินเดียแบบเถรวาทกับพุทธศิลป์แบบมหายานจากกัมพูชา ทั้งวัสดุ รูปแบบ การนำเสนอและถ่ายทอดคำสอน

การกระจายตัวของชุมชนโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย อยู่ตามบริเวณพื้นที่ราบลุ่มที่มีแม่น้ำไหลผ่าน (Low Terrace) และพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำท่วมถึง (Flood Plain) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มลุ่มแม่น้ำสงครามหรือวัฒนธรรมบ้านเชียง กลุ่มลุ่มแม่น้ำชีตอนบน กลุ่มลุ่มแม่น้ำมูลตอนบนและกลุ่มลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่างเป็นแหล่งก่อเกิดวัฒนธรรมในสังคมเกษตร (Chalit Chaikhanchit, 1988 : 30) สังคมเกษตรกรรมมีอายุอยู่ประมาณ 3,000 - 2,000 ปี มาแล้ว พบหลักฐานทางโบราณคดี การตั้งถิ่นฐานของสังคมเกษตรกรรมในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลำเซบก ลำเซบาย แม่น้ำชี ครอบคลุมบริเวณลำน้ำสาขาของแม่น้ำชีและแม่น้ำมูล (Sukanya Baonid, 2002 : 45) สามารถที่จะกล่าวถึงการดำเนินชีวิตของผู้คนในสมัยโบราณเหล่านั้นได้จากหลักฐานโบราณวัตถุและโบราณสถานที่ได้ขุดค้นพบกระจายอยู่ทั่วบริเวณปรากฏอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ปรากฏอยู่ภายในยุคสมัยราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 15 โดยประมาณ (Wiroth Srisuro, 1993 : 19) นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า การขยายศิลปกรรมแบบทวารวดีเข้าสู่ภาคอีสานนั้น อาจเกิดจากการอพยพของมอญจากภาคกลางไปสู่ภาคอีสาน (Udom Buasri, 1991 : 5)

วัฒนธรรมทวารวดีจากภาคกลางที่แพร่หลายผสมผสานเข้ากับประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นอีสานจึงทำให้มีคติการสร้างเสมาหินปักตามเนินดินอุทิศถวายไว้ในพระพุทธศาสนาอยู่ทั่วไป ต่อมาประเพณีปักเสมาหินอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในอีสานพบได้ทั่วไป (Srisak Wanliphodom, 1997 : 21) วัฒนธรรมทวารวดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมสร้างใบเสมาหินขนาดใหญ่ ล้อมรอบบริเวณศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมหินใหญ่ (Megalith) เป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากกลุ่มทวารวดีร่วมสมัยกันในภาคกลาง มีการแกะสลักภาพนูนสูงเล่าเรื่องศาสนาลงบนใบเสมา ซึ่งทำให้สามารถเข้าใจรายละเอียดทางศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาในวัฒนธรรมทวารวดีภาคอีสาน (Padisorn Phensud, 2009 : 21) จังหวัดชัยภูมิ มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และภูเขาสูงเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำชี มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน จากหลักฐานโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่พบในจังหวัดชัยภูมิก็เป็นที่ยืนยันถึงคำกล่าวข้างต้นได้เป็นอย่างดี ดินแดนแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยของชนหลายเผ่ามาก่อน โดยเฉพาะชาวมอญทวารวดี (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning of Chaiyaphum Provincial Nature Conservation and Art Center Satee Chaiyaphum School, 2005 : 9) ปัจจุบันปรากฏ“ชาวญ้อกูร” ซึ่งน่าจะเป็นลูกหลานของคนสมัยทวารวดี (Suwilai Premsrirattana et al., 2006 : 16) หลักฐานทางโบราณคดีที่สมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีได้กล่าวไว้ว่า “ใบเสมาที่บ้านกุดโง้ง...ถ้าภาพสลักเหล่านี้เป็นเรื่องชาดกจริงตามที่นักประติมาณวิทยาได้สันนิษฐานไว้ ก็จะเป็นหลักฐานที่เก่าที่สุดเกี่ยวกับความคิดเรื่องบารมีในประเทศไทย (HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn, 1981 : 119) เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญว่าจังหวัดชัยภูมิ มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนประวัติศาสตร์ของไทย (Nanthawan Laolitti, 2012 : 1) ใบเสมาหินสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวให้เกิดการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมชุมชนชาวพุทธได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา เรื่อง “ศึกษาวัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างใบเสมาหินกับวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชัยภูมิ” ในฐานะแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนัก และพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมใบเสมาหินกับวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในพื้นที่เพื่อให้วัฒนธรรมใบเสมาหินดำรงอยู่และได้รับการสืบทอดเป็นภูมิปัญญาและการอนุรักษ์ไว้ด้วยอนุชนรุ่นหลังสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการวัฒนธรรมใบเสมาหินในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างใบเสมาหินกับวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชัยภูมิ

วิธีการดำเนินการวิจัย

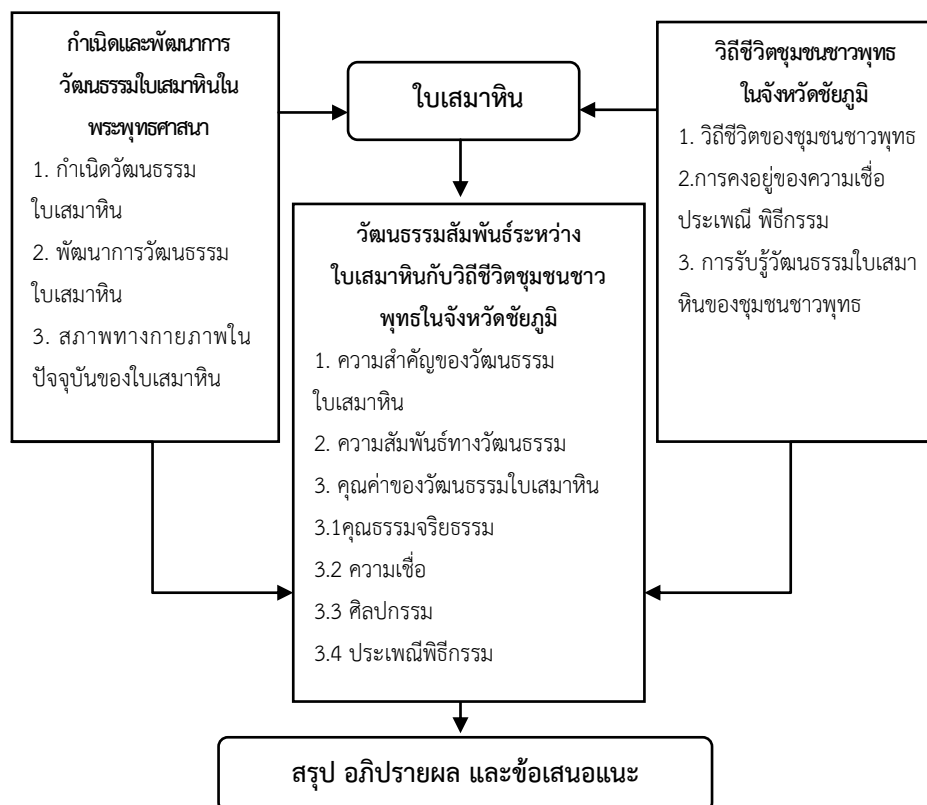
การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการดำเนินการ 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จะศึกษาวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาค้นคว้าภาคสนามหรือในพื้นที่วิจัย เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้ครอบคลุมสมบูรณ์ โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews and Open - Ended interviews)

จากประชากรกลุ่มเป้าหมายโดยมีเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ ดังนี้ 1) ต้องเป็นพื้นที่ที่มีโบสถ์มาหินที่มีความสำคัญและมีประวัติความเป็นมาในการสร้างในพุทธศตวรรษที่ 12 – 18 ยุคร่วมสมัยทวารวดี ยุคร่วมสมัยวัฒนธรรมขอมเมืองพระนคร และยุคร่วมสมัยวัฒนธรรมไทย – ลาว 2) เป็นพื้นที่ที่มีการขุดพบโบสถ์มาหิน 3) เป็นพื้นที่ที่เก็บรักษาโบสถ์มาหินเอาไว้ในชุมชนที่ศึกษาวิจัย 4) มีโบสถ์มาหินที่ยังคงสภาพความสมบูรณ์ มีเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาของคนในอดีต 5) เป็นพื้นที่ที่ประชาชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถให้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการวิจัย และนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปแยกตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. กำเนิดและพัฒนากาารวัฒนธรรมใบเสมาหินในพระพุทธศาสนาใบเสมาหินได้ถือกำเนิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ตามพุทธบัญญัติโดยให้สงฆ์กำหนดเขตในการกระทำสังฆกรรม คือ การลงอุโบสถสวดพระปาฏิโมกข์ สงฆ์ผู้จะสมมติสังวาสสีมาควรทำการผูกชันทสีมาก่อน เพื่อใช้การทำสังฆกรรมโดยที่นิมิตหรือเครื่องหมายที่ใช้กำหนดอาณาเขตที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้มีเพียง 8 อย่าง (วิ.ม. (ไทย) 7/138/214) และหินก็เป็นนิมิตที่มีความนิยมอย่างมาก

พัฒนากาารใบเสมาหินในประเทศไทยแรกเริ่มในอาณาจักรทวารวดีเป็นเถรวาทแบบมอญ ส่วนใบเสมาหินในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นถือว่าเป็นเถรวาทแบบขอม ส่วนทางล้านนานั้นเป็นสายมอญโดยยึดหลักเอาตัวอักษรธรรมล้านนาที่พัฒนามาจากอักษรมอญเป็นหลัก อิทธิพลใบเสมาหินทางพระพุทธศาสนาจะส่งผลไปสู่ผลงานทางศิลปกรรมในใบเสมาหินที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (Charat Phayakkharatak, 1991 : 9) ซึ่งจะสามารถแยกแยะศิลปกรรมและวัฒนธรรมของยุคสมัยและการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างกันแต่อาจจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด

ใบเสมาหินสมัยทวารวดีในภาคอีสาน นอกจากจะทำหน้าที่กำหนดเขตแดนของสังฆกรรมแล้ว ยังเป็นสื่อในการนำเสนอคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ภูมิปัญญาช่างโบราณได้ดัดแปลงมาจากคำสอนในคัมภีร์และสลักเป็นเรื่องราวลงบนแผ่นหิน เป็นพุทธศิลป์ที่ได้รับอิทธิพลรูปทรงจากศิลปะในสมัยปาละ – เสนะของอินเดีย ผสมผสานกับแนวคิดการปักแท่งหินสลักรูปเสาเสมาธรรมจักรขนาดใหญ่ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นความเชื่อที่เข้ามาพร้อมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะพระสมณทูต

2. วิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และภูเขาสูงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากหลักฐานจากกลุ่มใบเสมาหิน เป็นสิ่งยืนยันได้ว่าเมืองชัยภูมิจึงเป็นเมืองโบราณในประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิได้มีการรับเอาศิลปวัฒนธรรมประเพณีตลอดจนคติความเชื่อมาจากแหล่งอื่น ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นกับหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านภาษา (ตัวอักษรที่จารึกบนใบเสมาหิน) และการถ่ายทอดเรื่องราวในชาดกด้วยการสลักแผ่นหินสอดแทรกผลงานศิลปกรรม

วัฒนธรรมการแต่งกาย และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวชัยภูมิ เอาไว้แสดงให้เห็นถึงการเป็นกลุ่มคนที่มีจิตใจเปิดกว้างในการรับวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามา แล้วประยุกต์ออกมาตามแบบฉบับของตนเอง

ภาพสลักบนใบเสมาหินในจังหวัดชัยภูมิได้สะท้อนภาพวิถีชีวิตของชุมชน หลักธรรมสำหรับนำไปปฏิบัติในชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชนมีความเสียสละมีระเบียบวินัยเคารพกฎกติกาของสังคม มีเหตุผลยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักรักษา น้ำใจรู้จักพัฒนาความรู้สึกรักใคร่ให้คิดดีมีเมตตากรุณาต่อกันและกัน ให้เป็นคนรู้จักแสวงหา ความรู้ที่จะทำให้เกิดสติปัญญามีคุณธรรมประจำใจไม่หลงงมงายเชื่อสิ่งต่างอย่างไร้เหตุผล และมีความกตัญญูต่เวทีย เป็นพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาอันมั่นคง มีความอดทนต่อปัญหา และอุปสรรคต่างๆ มีสติสัมปชัญญะข่มจิตใจของตนเองได้ ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ฝ่ายต่ำ มีจิตใจที่บริสุทธิ์สะอาดงดงาม มีความเมตตากรุณาเห็นอกเห็นใจกัน และมีปัญญารู้เท่าทันใน การดำเนินชีวิต

3. วัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมใบเสมาหินกับวิถีชีวิตชุมชนชาวพุทธ ในจังหวัดชัยภูมิ ภาพสลักที่ปรากฏบนใบเสมาหินในชุมชนแต่พื้นที่ของจังหวัดชัยภูมิ คือ บ้านกุดโง้ง อำเภอเมืองชัยภูมิ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ บ้านโนนฆ้อง บ้านพันลำ บ้านหัวขัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ และบ้านแก้ง อำเภอภูเขียว ได้แสดงเรื่องราวความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่างกัน ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางด้านความเชื่อ ความศรัทธา ศิลปกรรม ประเพณี พิธีกรรม ภาษา ตัวอักษร วรรณกรรม และการแต่งกาย เป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดในระดับ ของเครือญาติหรือมีอิทธิพลระหว่างกัน ดังนี้

1) การนำเรื่องราวจากชาดกเรื่องเดียวกัน ตอนเดียวกัน ได้แก่ ใบเสมาหินเรื่อง พระภูริทัตตชาดก พระเทมียชาดก พระมโหสถชาดก พระวิรุณบัณฑิตชาดก ที่บ้านกุดโง้ง อำเภอเมืองชัยภูมิและบ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ และใบเสมาหินเรื่องมาตุโปสก ชาดก ที่บ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ และ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ แสดงออกให้เห็นถึง ความคิด ความเชื่อ และความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลจากการศึกษา วรรณกรรมอย่างเดียวกัน

2) รูปแบบของงานศิลปกรรมใบเสมาหินมีความคล้ายกัน ทั้งขนาด รูปร่าง และ รูปทรงของใบเสมาหิน การนำเสนอภาพและการจัดวางองค์ประกอบของภาพที่มีความ คล้ายคลึงกัน การตกแต่งด้วยลวดลาย แสดงถึงความศรัทธาที่ถ่ายทอดออกมาเป็นความ

สวยงามที่แฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเฉพาะ เกิดความสุนทรีย์จากความงามภายนอก โดยเฉพาะการเลือกวัสดุคือ หินทรายมาใช้ในการแกะเป็นใบเสมาหิน ในด้านของมิติ รูปทรง ลวดลาย และงามภายในที่เกิดจากความหมาย มิติแห่งธรรม

3) ใบเสมาหินภาพพระศรีอริเมตไตรย และภาพพระเวสสันดรชาดก แสดงถึงความเชื่อเรื่องการทำบุญกุศลเพื่อความสุขในโลกหน้า เพื่อการได้ไปเกิดในยุคสมัยพระศรีอริเมตไตรยพระพุทธเจ้า นอกจากภาพสลักแล้วอักษรที่จารึกบนใบเสมาหินยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำบุญกุศล ที่ประกาศ สรรเสริญบุญกุศลที่ตนเองได้กระทำเอาไว้แล้ว เพื่อต้องการให้ผู้พบเห็นนำเอามาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ทำให้วัฒนธรรมการเทศน์มหาชาติ ความเชื่อและศรัทธาในคำสอนในพระเวสสันดรชาดกเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน

4) อักษรจารึกบนใบเสมาหิน ด้วยภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอมฤโบริภาษ อักษรหลังปัลลวะและอักษรเขมรหรือขอมโบราณ เป็นอักษรที่มาจากต่างถิ่น แสดงถึงความเจริญทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแผ่เข้ามาสู่ในชุมชน และความสามารถที่เฉลียวฉลาดของคนในชุมชนในด้านการศึกษาและการเปิดรับวัฒนธรรมจากต่างถิ่น

5) ในชุมชนใบเสมาหินปรากฏการสืบทอดพิธีกรรมรำผีฟ้าในทุกชุมชน การรักษาโรคด้วยการรำผีฟ้า แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องราวเกี่ยวกับการเคารพนับถือผีบรรพบุรุษ การจัดพิธีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ การทำบุญอุทิศ และพิธีการสงฆ์น้ำใบเสมาหินในวันสงกรานต์ด้วย ดังนั้นจังหวัดชัยภูมิจึงเป็นดินแดนแห่งประวัติศาสตร์และความสงบสุข มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

ใบเสมาหินในจังหวัดชัยภูมิ ในส่วนที่แกะสลักเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเป็นผลงานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นจากบทบัญญัติในพระวินัยเรื่องของการนำแผ่นหินเป็นนิมิตของสีมาได้รับอิทธิพลรูปทรงจากศิลปะในสมัยปาละ – เสนะของอินเดียผสมผสานกับแนวความคิดการปักแท่งหินสลักรูปเสาเสมาธรรมจักรของพระเจ้าอโศกมหาราช ความเชื่อที่เข้ามาพร้อมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะพระธรรมทูต เป็นแรงบันดาลใจในการนำแท่งหินมาสลักเป็นใบเสมาเพื่อแสดงอาณาเขตทางพระพุทธศาสนาจนแพร่หลายในสมัยทวารวดีก็ได้ใบเสมาหินที่ขุดพบตามไร่นาและบริเวณบ้านเรือนในชุมชนบางครั้งเกิดจากการตีความเอาเองซึ่งทำให้ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion)

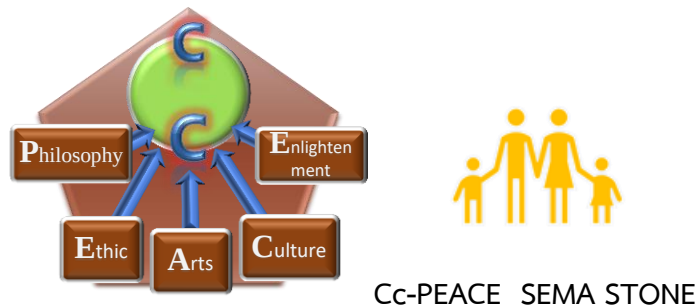
ที่ถ่ายทอดกระจายออกไปในชุมชนใกล้เคียงอยู่ในพื้นฐานความเชื่อของชุมชนและทฤษฎีการหลอมละลายขอบฟ้าแห่งความรู้ (Theory of Fusion of Horizon) ได้ปรากฏเด่นชัดขึ้น กล่าวคือการยอมรับปรับเปลี่ยนและปรับปรุงให้เข้ากับพฤติกรรมความคิดความเชื่อของชุมชนได้อย่างกลมกลืนจนกลายเป็นสิ่งที่ชุมชนถือปฏิบัติร่วมกัน

ชาวเมืองชัยภูมิได้ยอมรับเอาวัฒนธรรมต่างๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านภาษา อักษรหลังปลลวะภาษาสันสกฤตที่มีต้นกำเนิดมาจากดินแดนพุทธภูมิ มีปรากฏนใบเสมาหิน แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านสติปัญญาของกลุ่มคนในชุมชนที่สามารถเรียนรู้จนสามารถจารึกลงบนแผ่นหินได้ และการถ่ายทอดผ่านเรื่องราวในชาดกด้วยฝีมือการสลักแผ่นหิน สอดแทรกวรรณกรรม ศิลปกรรม วัฒนธรรมการแต่งกาย และขนบธรรมเนียมประเพณี แสดงให้เห็นถึงการเป็นกลุ่มคนที่มีจิตใจเปิดกว้างในการรับวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามา แล้วแสดงออกเป็นพุทธศิลปกรรมที่งดงามตามแบบฉบับของตนเอง

วัฒนธรรมสัมพันธ์ของชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชัยภูมิ มีความสัมพันธ์กันระหว่างความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลึกลับที่ผูกไว้กับใบเสมาหินในชุมชนและวัฒนธรรมฮีต12ของชาวอีสาน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มีจุดมุ่งหมายและประโยชน์สำหรับสร้างเสถียรภาพในวิถีการดำรงชีวิตสัมพันธ์กับความเชื่อศรัทธาทางพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่

ใบเสมาหินแห่งวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม (Cultural Ceremony) ใบเสมาหินได้ส่งผ่านความสงบสันติสุข (Peace) ให้เกิดขึ้นในชุมชน มีความรักใคร่ปรองดองกัน ผลเกิดจากองค์ความรู้ที่แฝงอยู่ในใบเสมาหิน ประกอบด้วย หลักพุทธปรัชญา (Philosophy) หลักพุทธจริยธรรม (Ethic) คุณค่าในผลงานศิลปกรรม (Arts) วัฒนธรรมในภาพสลัก (Culture) และหลักการบำเพ็ญบารมีสู่การตรัสรู้ (Enlightenment) สรุปเป็นแผนผังองค์ความรู้ได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

- 1) ควรมีการพัฒนาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏบนใบเสมาหินไปถอดเป็นบทเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนต่อไป
- 2) ควรให้การส่งเสริมในการจัดกิจกรรมที่มีความร่วมมือกันระหว่างวัด หน่วยงานราชการ สถานศึกษา และประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับใบเสมาหิน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏบนใบเสมาหินที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ
- 2) ควรศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อใบเสมาหินในจังหวัดชัยภูมิ
- 3) ควรศึกษาวิเคราะห์ใบเสมาหินที่ทำหน้าที่เป็นสื่อในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่ชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ

References

- Chalit Chaikhanchit. (1988). *Development of Early E-san Community*. Bangkok: Art and Culture Printing.
- Charat Phayakkharatsak. (1991). *Isan 1 Satsana Lae Wannakam Niyom Nai Thongthin*. Bangkok: O S Pinting House.
- HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn. (1981). *Ten Glory in Theravada Buddhism*. Thesis Master of Arts, Graduate School: Chulalongkorn University.
- Nanthawan Laolitthi. (2012). *Chaiyaphum in the Past*. Nonthaburi: S.P.V. Princess.

- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning of
Chaiyaphum Provincial Nature Conservation and Art Center Satrie
Chaiyaphum School. (2005). *A Study Report to Declare Nature and
Arts Conservation Area*. Chaiyaphum: Satrichaiyaphum School.
- Padisorn Phensud. (MR.p.). (2009). *Analysis of engravings of
Widhurabunditta on Dvaravati Dummy part of E-San*. Bangkok:
Damrong academic Printing.
- Somkiet Lophetcharattana. (2013). *Lopburi Art and Davaravati Art in
Thailand*. Bangkok: Ammarin Printing and Publishing.
- Srisak Wanliphodom. (1997). *The Kingdom of Thailand in the Five Decades
of Reign*. Bangkok: Division of Literature and Literature History
Fine Arts Department.
- _____. (1995). *Find the ancient city in the past*. Bangkok: Muengboran.
- Sukanya Baonid. (2002). *Archaeological excavation year of 2002
Archaeological sites at Muengbua Village. Muengbua Sub-District
Kasetwisai District Roi-Ed Province*. Ubonratchathani: Office of
Archaeological and National Museum 8 Ubonratchathani.
- Suwilai Premsrirattana et al., (2006). *Yorhkura Mon ancient in Thephsathit*.
Bangkok: O.S.Printing house Ltd.
- Thida Saraya. (1989). *(Sri) Dvaravati: Early history of Siam*. Bangkok:
Muengboran Princess.
- Udom Buasri. (1991). *History and prosperity of Buddhism in the Northeastern
in E-San period of Buddhism*. Khonkaen: Khonkaen University.
- Wiroth Srisuro. (1993). *Folk Culture: Fine Arts*. (2nd ed.). Bangkok:
Chulalongkorn University Princess.